

КОМПЛЕКСНЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ: ВИБІР ПРІОРИТЕТІВ

Анотація. Місто розглянуто як складна соціотехнічна система, кожна функціональна підсистема якої виступає об'єктом реконструктивної діяльності. Запропоновано методичний підхід до вибору першочергового напрямку комплексної реконструкції міст, що зазнали масових руйнувань в ході військової агресії Росії.

Ключові слова: місто, комплексне відновлення, види реконструкції.

За тисячолітню історію свого існування людство, держави та населені пункти постійно стикались з проблемами ліквідації наслідків різного роду факторів, що спричинювали істотні пошкодження та руйнування забудови, інфраструктури, а інколи, і повне знищення міст [1, с. 326; 2, с. 159]. Попри прагнення людства після сумного досвіду двох світових війн стати в XXI столітті глобалізованим постконфліктним суспільством, початок третього тисячоліття виявився затьмареним кількома потужними військовими конфліктами та терористичними актами світового рівня, зокрема, війна з тероризмом, спричинена терористичною атакою 11 вересня 2001 року, війни в Ефіопії, Ірані, Іраку, Афганістані, Ємені, громадянська війна в Сирії [3].

І, нарешті, остання найпотужніша та найкривавіша війна в цьому тисячолітті — війна Росії з Україною, що призвела до загибелі сотень тисяч людей, мільйонних як внутрішніх, так і зовнішніх міграційних потоків, нищівного руйнування житлової й громадської забудови, промислових і енергетичних об'єктів, інженерно-транспортної інфраструктури, знищення цілих міст і сіл. За даними Київської школи економіки загальна сума прямих задокументованих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі України лише станом на грудень 2022 р. склала понад \$137,8 млрд [4].

Усвідомлення необхідності розроблення програм і проєктів комплексного відновлення територій територіальних громад, міст і сіл України було сформовано в перші місяці війни, та знайшло своє відображення в прийнятті низки нормативно-правових актів, що визначають необхідність розроблення цих документів. Проте, зважаючи на колосальну потребу в обсягах фінансування на комплексне відновлення зруйнованих об'єктів, територій, міст і сіл, постає принципове питання: з чого саме починати таке комплексне відновлення українських міст, з якого саме виду реконструкції?

Виходячи з базового положення, що міста є складними соціотехнічними системами, де концентруються основні обсяги об'єктів матеріальної інфраструктури та життєві інтереси мільйонів мешканців, наголошуючи на комплексному відновленні міст необхідно вести мову саме про **комплексну реконструкцію міста** [5, с. 21], яка, залежно від обсягу і виду завданих збитків може включати такі функціонально спрямовані види реконструкції:

– **реконструкція житлової забудови.** Станом на грудень 2022 року, загальна кількість зруйнованих або пошкоджених об'єктів житлового фонду становила близько 149,3 тис. будівель, з них 131,4 тис. приватних (індивідуальних) будинків, 17,5 тис. багатоквартирних будинків, що оцінюється в \$54,0 млрд або 39,2 % загальної суми прямих втрат від війни; також постраждало понад 1,4 тис. закладів середньої та 865 — дошкільної освіти [4];

– **реконструкція промислових територій** — відновлення, розвиток, реструктуризація об'єктів промислово-виробничого комплексу міста відповідно до нових техніко-

технологічних можливостей, змін економічних умов суспільства та структури зайнятості населення, впровадження нових форм організації економічної діяльності (технопарки, технополіси, індустріальні парки, інноваційні центри), Загалом в наслідок військових дій частково чи повністю втрачено понад 420 підприємств (приблизно — \$13,0 млрд);

– *реконструкція громадської забудови як складових системи громадських центрів*, які забезпечують функціонування системи громадського обслуговування населення міста. Цей вид включає заходи щодо відновлення адміністративних будівель (511 од.), об'єктів наукової сфери (117 од.), закладів охорони здоров'я (978 од.), культури (775 од.), туризму (149 од.) і спорту (153 од.), релігійних споруд (80 од.); заклади торгівлі (2910 од.). Загальна сума прямих збитків становить близько \$14,0 млрд або 10,2 % загальної суми.

– *Реконструкція системи місць трудової активності* — приведення системи наявних, відновлених і створених нових місць у відповідність до теперішньої та перспективної системи розселення з урахуванням сучасної освітньо-професійної структури населення з метою формування трудозбалансованих планувальних елементів міської структури;

– *історико-архітектурна реконструкція* має на меті відтворення втраченої, збереження та активне включення в життєдіяльність міста цінної історико-архітектурної та культурної спадщини. Втрати об'єктів культурної спадщини України станом на 01.09.2022 р. сягають: 1,2 тис. об'єктів загальнодержавного значення та 14,3 тис. — місцевого значення, при тому, що за даними Державного реєстру загальна кількість пам'яток становить близько 15,5 тис. об'єктів [4]. Оцінити обсяг прямих економічних збитків від цих втрат вкрай важко. За оцінками Світового банку, станом на кінець липня, втрати нерухомої культурної спадщини оцінюються в понад \$900 млн, рухомої — \$200 млн;

– *реконструкція вулично-дорожньої мережі міста*, яка має забезпечити функціонування системи транспортних та пішохідних зв'язків між планувальними елементами міста з метою забезпечення мінімізації витрат часу на пересування, комфортності й безпеки руху. З початку бойових дій в Україні були пошкоджені 19 аеропортів і цивільних аеродромів; щонайменше 110 залізничних вокзалів і станцій, що за попередніми оцінками складає \$35,3 млрд прямих втрат Руйнувань зазнали 25,0 тис. км доріг та 315 мостів і мостових переходів. або \$28,1 млрд прямих збитків по транспортній інфраструктурі України;

– *реконструкція системи інженерних мереж* — відновлення, реконструкція і модернізація інженерної інфраструктури (тепло-, водо-, газо-, електропостачання, каналізації тощо) з урахуванням перспективного розвитку міста та вимог щодо економії енергоресурсів. Протягом останніх місяців об'єкти інженерної інфраструктури зазнають найбільш потужного удару від ракетних обстрілів Росією та оцінюються у \$6,8 млрд;

– *реконструкція системи громадського транспорту* від реконструкції, який спрямований на упорядкування систем зовнішнього та міського громадського транспорту та забезпечення зручних пересадкових вузлів міста та транспортних зв'язків планувальних елементів міста між собою та міста і з навколишньою системою розселення;

– *ландшафтна реконструкція*. Включає відновлення та розвиток системи зелених насаджень загального користування, рекреаційних і курортних зон міста на основі збереження та відновлення історичного ландшафту міста; Майже 3 млн га лісу в Україні потрапили в зону бойових дій. Викликані цим пожежі охопили 7109,1 га лісів.

Кожен окремих вид реконструкції виступає складовою цілісної **комплексної реконструкції міста** як сукупності цілеспрямованих послідовних реконструктивних дій з метою відновлення та забезпечення подальшого сталого розвитку міста відповідно до соціально-економічних стандартів суспільства, що постійно зростають.

Потреба в обґрунтуванні вибору пріоритетного виду реконструкції в рамках єдиної програми комплексного відновлення або реконструкції міста в цілому обумовлена:

- наявністю фінансових і ресурсних обмежень і організаційних вимог;
- необхідністю забезпечення безперервного функціонування усіх міських підсистем і міста в цілому;
- впливом позаміських факторів (політичних, безпекових, регіонально-господарських і природно-кліматичних);
- багатофакторністю оцінки ступеня гостроти проблеми відновлення міста (містобудівними, соціальними, економічними і екологічними характеристиками окремих підсистем та міста як цілісної системи).

Вибір пріоритетного (першочергового) виду реконструкції з наступним найбільш ефективним розгортанням процесу відновлення або комплексної реконструкції міста в цілому, має включати наступні кроки:

- аналіз на основі моделі дисперсії фактичного стану окремих підсистем міста у порівнянні з нормативним вимогами;
- групування значень дисперсії тих чи інших показників розвитку міських елементів за тими чи іншими видами реконструкції та вибір найпроблемнішого виду;
- урахування позаміських факторів (міжнародних конвенцій чи домовленостей, політичних рішень, державних програм тощо);
- визначення ступеня провокативності для різних видів реконструкції з урахуванням умов функціонування конкретного міста.

Висновок: Цільова концепція (мета) і завдання, поставлені перед керівництвом міста по його відновленню; розуміння керівництвом і суспільством ролі міста та його місця в системі розселення, вибір пріоритетного виду реконструкції на основі оцінки міста як середовища проживання і життєдіяльності населення, стану руйнування окремих об'єктно-просторових та інженерно-інфраструктурних підсистем, їх відповідності соціальним стандартам, технічним якостям і естетичним вимогам, забезпечуватимуть успішну реалізацію комплексної реконструкції міста.

Література

1. Assem A., Abdelmohsen S., Ezzeldin M. Smart management of the reconstruction process of post-conflict cities. *Archnet IJAR Int. J. Arch. Res.*, 2019. 14, pp. 325–343.
2. Плешкановська А. М., Савченко О. Д. Епохи та міста. Київ : Логос, Інститут Урбаністики, 2019. 264 с.
3. Ten Conflicts to Watch in 2022. URL: <https://www.crisisgroup.org/global/10-conflicts-watch-2022>
4. Звіти KSE Institute станом на грудень 2022 року. URL: <https://kse.ua/ua/>
5. Плешкановська А. М. Методологія комплексної реконструкції міста : автореф. дис. ... докт. техн. наук : 05.23.20. Київ, 2013. 40 с.

ProAndru@gmail.com

Проценко А. К.

аспірант

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

МАРКЕТИНГ ТЕРИТОРІЙ ЯК ОДИН З ФАКТОРІВ ПОВЕРНЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ

Анотація. Визначено сутність маркетингу територій. Виділено мету та завдання концепції маркетингу територій як одного з факторів повернення українських біженців. Охарактеризовано елементи маркетингу територій, які можуть сприяти поверненню українських біженців.